

't Seghen Waert

jaargang 27 aflevering 2

mei 2008

verenigingsblad van het Historisch Genootschap
Oud Soetermeer

Historisch Genootschap Oud Soetermeer

Bestuur

voorzitter, vacature

dhr. R. M. A. Krul, secretaris

Tijberg 54, 2716 LK Zoetermeer

krulende@wanadoo.nl

tel. (079) 321 07 32

mw. H. E. M. Westerman, penningmeester

Nassaulaan 12, 2712 AX Zoetermeer

westdijk@hetnet.nl

tel. (079) 316 81 21

mw. J. R. de Kler (A.W.Z.)

dhr. C. A. M. Klein (G.W.Z.)

vacature (I.S.V.)

mw. E. W. M. van Adrichem (Activiteitencie)

Archeologische werkgroep

dhr. B. F. F. H. van der Ven

Douzapad 30, 2722 AX Zoetermeer

benvdven@versatel.nl

tel. (079) 342 79 91

Genealogische werkgroep

mw. M. E. Vijverberg-Kalkema

Stekelbaarssloot 35, 2724 AR Zoetermeer

kalkema@wanadoo.nl

tel. (079) 331 65 52

Interviewgroep Sprekend Verleden

dhr. E. W. van den Burg

Fr. Hendriklaan 32, 2712 EE Zoetermeer

tel. (079) 316 48 58

Redactie

mw. C. Hogeveen (redactie)

dhr. P. Drapers (eindredactie)

dhr. Th. van der Poel (vormgeving)

dhr. A. C. J. Vermeulen (publicaties)

dhr. R. Grootveld

redactie email-adres: info@oudsoetermeer.nl

Ledenadministratie

dhr. D. de Kler

Bunuelstrook 45, 2726 RX Zoetermeer

kler11@hetnet.nl

tel. (079) 331 58 28

Contributie:

Lidmaatschap € 13,75 per jaar

Gezins- of jeugd lidmaatschap € 7,-

postbankrekening 3426901

t.n.v. H.G. Oud Soetermeer

Donatie:

Postbankrekening 4894624

t.n.v. H. G. Oud Soetermeer

Website: <http://www.oudsoetermeer.nl>

E-mail: info@oudsoetermeer.nl

Openingstijden archief en bibliotheek:

iedere woensdag 14.00-17.00 uur

Inloopavond A.W.Z.: elke dinsdagavond

20.30 - 22.00 uur

Inloopavond G.W.Z.: eerste maandag van de

maand 20.00-22.00 uur

't Seghen Waert is een uitgave van het
Historisch Genootschap Oud Soetermeer.

ISSN: 1384-7260

Het Historisch Genootschap is gevestigd in

't Oude Huis, Dorpsstraat 7

2712 AB Zoetermeer, tel. (079) 319 06 83

Inhoud

Van de redactie	1
Nieuwe leden	2
Activiteiten voor leden en belangstellenden	3
Bezoek aan Bode Scholten een succes	4
Zoekplaatje uit de oorlog	4
Vrijwilligers in het zonnetje: Janus Rademaker	5
Stadsgas voor een tweelingdorp	7
Sprekend Verleden in gesprek met Frieda en Marianne Berger	15
Gevelsteen 'T Huis te Palensteyn'	25

Van de redactie

Op 10 mei 1940 vielen de Duitsers Nederland binnen. Het was voor Nederland het begin van de Tweede Wereldoorlog. Met de capitulatie van Duitsland op de 5e van dezelfde maand in 1945 kwam er een einde aan. Mei is dan ook bij uitstek de maand dat er aandacht wordt besteed aan oorlog en bevrijding.

Een gezin in de Zoetermeerse Molenstraat werd in mei 1948 op een heel bijzondere manier herinnerd aan de oorlogsperiode. In deze aflevering zijn leden van de werkgroep Sprekend Verleden in gesprek met Frieda en Marianne Berger. Zij woonden toen in de Molenstraat 115. Waarschijnlijk zijn er veel van onze lezers die voor de eerste maal kennis nemen van dit bizarre verhaal, dat zich ver na het einde van de oorlog afspeelde.

Niet zo bizar, maar wel bijzonder zijn de teksten die tijdens de Tweede Wereldoorlog op de muur van een schuilplaats in een huis aan de Eerste Stationsstraat zijn aangebracht. Wellicht kan een van onze lezers het zoekplaatje oplossen.

Op de voorpagina van de vorige aflevering van 't Seghen Waert staat een foto van vier Zoetermeesters die in 1935 op de schaats naar Gouda waren geweest. Zij hebben witte pakketjes bij zich. Enkele lezers vroegen zich af wat er in die pakketjes zat. Het verhaal gaat dat daar Goudse pijpen in zaten. Als je thuis deze pijpen ongeschonden kon laten zien was je niet gevallen tijdens de tocht. Zekerheid bestaat er echter niet over, dus als er mensen zijn die er meer van weten, horen we dat graag.

De derde aflevering verschijnt midden in de zomer. Wij ontvangen uw bijdrage graag voor 21 juni.

Nieuwe leden

We heten de volgende nieuwe leden van harte welkom:

L.H. Boot, Buurtlaan Oost 68A 3902 DB Veenendaal
J.C. Sekuur, Dunantstraat 409 2713 SN Zoetermeer
C.M. Nieuwesteeg, Kaaskenswater 11 2715 AM Zoetermeer
K. Lexmond, Busken Huethove 18 2717 XK Zoetermeer
M. van Viegen, Kuiperberg 17 2716 GD Zoetermeer
S. Bierman-Blijleven, René Clairstrook 17 2726 SL Zoetermeer
J.P. Huurman, Eerste Stationsstraat 54 2712 HJ Zoetermeer
L.J. van der Spek-Bos, Kruisweg 35 2665 HA Bleiswijk
J.G. van der Velden, Wilhelminasingel 20 2641 JC Pijnacker
A.W. van den Broek, Constantijnstraat 2 2712 CZ Zoetermeer
C. van den Broek-Dikhoff, Constantijnstraat 2 2712 CZ Zoetermeer
G.P.A.M. Onderwater, Rembrandtstraat 17 2712 SE Zoetermeer
M. Franssen Parijsstraat, 49 2711 CN Zoetermeer
T. Korver Veldzichtlaan, 20 3461 GT Linschoten
T. de Ronde Kaaskenswater, 11 2715 AM Zoetermeer
A. Wilbers Havikveld 11, 2727 AA Zoetermeer

Wilt u zich aanmelden als nieuw lid, dan kan dat als volgt:

- via de website: www.oudsoetermeer.nl
- met een e-mailbericht aan info@oudsoetermeer.nl

**FRIS
VERSSHOP**

**Dorpsstraat 103
2712 AE Zoetermeer
079 3167616**

**Hollandse kaasspecialiteiten
Boerenkaasspecialiteiten
Buitenlandse kaas
Salades en pate s
Versgebrande noten
Zuidvruchten
Kadomanden**

- met een briefje aan het Historisch Genootschap Oud Soetermeer,
Dorpsstraat 7, 2712 AB Zoetermeer.

Geeft u daarin naast uw naam, adres en geboortedatum aan of u zich opgeeft
als lid, als jeugdlid (tot 18 jaar) of gezinslid (tweede op hetzelfde adres).

Activiteiten voor leden en belangstellenden

Zaterdag 31 mei maken we een fietstocht naar Zevenhuizen onder leiding van
Jaac de Graaf. Verzamelen om 9.00 uur bij 't Oude Huis Dorpsstraat 7,
2712 AB Zoetermeer.

Na een gezellige fietstocht door de polder komen we in de Zevenhuizense
oudheidkamer waar we worden ontvangen met koffie en we een rondleiding
krijgen langs de oudheden uit Zevenhuizen en Moerkapelle. Op de eerste
verdieping is een bijzondere tentoonstelling over de Hollandse molens te zien.
Daarna bezoeken we het monument vóór het jachthuis de Jolly Duck in
Zevenhuizen. Aan het eind van de tweede wereldoorlog is daar gevochten door
het Zoetermeerse verzet. De Amerikaan John McCormick en de
Zoetermeerder Jacob Leendert van Rij zijn daar op 29 april 1945 gesneuveld.
We gaan lunchen in 't Zeeltje aan de Rotte (voor eigen rekening). De totale
route is ongeveer 30 kilometer. De kosten bedragen € 2.50 inclusief koffie met
stroopwafel.

Opgeven bij mevrouw F. Brandhorst, tel.nr. (079) 351 70 47.

Dinsdag 24 juni gaan we weer varen.

We starten bij 't Oude Huis Dorpsstraat 7, 2712 AB Zoetermeer.

Om 9.00 uur zal Ton Vermeulen een inleiding houden over de route. Daarna
gaan we op weg naar de familie Oostdam aan de Weipoortse Vliet. Met hen
varen we door een gebied waar nog ophaalbruggetjes zijn die dus ook bediend
moeten worden! Als de bewoners niet thuis zijn is het de taak van de schipper
om de brug open te zetten. We varen een historische route en leggen aan bij
een restaurantje om koffie te drinken. Om ongeveer 13.00 uur gaan we weer
terug naar Zoetermeer. De kosten voor deze activiteit bedragen € 10.00.

U kunt zich ook daarvoor opgeven bij Mevrouw F. Brandhorst,
tel nr. (079) 351 70 47.

Over de bustocht op 20 september en de activiteiten in oktober en november
leest u in het volgende verenigingsblad.

Bezoek aan Bode Scholten een succes

Donderdagavond 27 maart zijn we met zestig mensen te gast geweest bij Bode Scholten.

Na een gastvrije ontvangst met koffie hebben de heren Gerard en Daan Scholten ons verteld over het bedrijf en ons laten zien hoe het bedrijf in de jaren twintig van de vorige eeuw door grootvader Piet is opgericht. Hij had een groot gezin en er moest hard gewerkt worden. Door werklust, doorzettingsvermogen, lef en misschien ook een beetje geluk is het bedrijf geworden tot wat het nu is. Begonnen in de Molenstraat, is er nog vaak van locatie gewisseld. Nu staat het bedrijf aan de Fokkerstraat en heeft internationale allure. De sfeer is echter puur Hollands: beide benen op de grond. Inmiddels is de derde generatie verantwoordelijk voor de bedrijfsvoering. Na een rondleiding door het transportgedeelte en de opslag is de avond besloten met een drankje in de gezellige kantine. Een echt Zoetermeers bedrijf, om trots op te zijn. Bedankt familie Scholten!

Zoekplaatje uit de oorlog

Ton Vermeulen

De familie De Bruin betrok in 2004 een fraaie woning aan de Eerste Stationsstraat 132. Het hoort bij een blok van vier huizen, de nummers 128-134, die in opdracht van Bernardus Brinkers jr. werden gebouwd door aannemer Jan van Os. Net als vele andere panden langs de Stationsstraat hebben ook deze een voorname uitstraling, die benadrukt wordt door brede erkers, een hoog zadeldak en een bakstenen tuinhek langs de brede voortuinen. Bernardus ging er zelf niet wonen, hij had een woning met fabriek aan de Vlamingstraat en handelde in boter, net als zijn vader dat in de Dorpsstraat deed. De huizen werden verhuurd, vooral aan werknemers. Achter de voordeur van nummer 132 woonde heel lang de familie Derksen. Tot 2004 bleef het in bezit van de familie Brinkers. Bij werkzaamheden ontdekten de nieuwe eigenaren op zolder een fikse ruimte tussen de vloer en de op de eerste verdieping staande vaste kast. Op zich is zo'n ruimte niet heel bijzonder, totdat ze achter vele lagen behang vlak boven die verborgen ruimte op een muur van de zolder op iets merkwaardigs stuitte. Op de muur waren een paar teksten en tekeningen aangebracht, die iets te maken lijken te hebben met radioberichten uit de Tweede Wereldoorlog. Een Engels vliegtuig dat naar een Duitse boot duikt en een kerk (Pelgrimskerk?) met een molen. En onder meer de teksten 'Van Loes aan Jan', 'Nico voor Wim 22 nov '44' en 'N Lat 021 ... GT ...'

De vraag is: wie waren die Loes, Jan, Nico en Wim, of waren het codenamen? Wie woonden er tijdens de oorlog allemaal aan de Stationsstraat 132? Waren er onderduikers die in de verborgen ruimte verbleven? Hebt u een idee? Alle informatie is welkom: per email naar info@oudsoetermeer.nl en per brief naar Dorpsstraat 7, 2712 AB Zoetermeer.

Vrijwilligers in het zonnetje: Janus Rademaker

Zijn naam stond vele jaren op de eerste de beste pagina van 't Seghen Waert. Het is de bladzijde die de meeste lezers overslaan, tenzij ze op zoek zijn naar informatie over de organisatie van het Historisch Genootschap Oud Soetermeer en namen of adressen die daarbij horen. Het is het colofon van ons blad en in vele tientallen edities stond daar: dhr. A. Ph. Rademaker onder het kopje 'Ledenadministratie'. De A is van Adrianus en de Ph is van Philippus, maar de echte oud Zoetermeerders kennen hem als Janus.

Janus werd in april 2000 als echte Zoetermeerder, of beter een Zegwaarder, geïnterviewd door leden van de werkgroep Sprekend Verleden. Hij werd geboren in 1928 aan de Schinkelweg. Rond 1900 kwam zijn vader vanuit Kethel naar Zoetermeer en begon een smederij aan de Schinkelweg op nummer 69, waar nu een behangwinkel gevestigd is. Later werden er ook

fietsen verkocht, maar Janus is zijn vader niet opgevolgd in de zaak. Hij heeft vele jaren als technische man gewerkt bij Brinkers en was daar onder andere ook veertig jaar lid van de bedrijfsbrandweer.

Janus woont vanaf de oplevering van de woningen in het Zeehelden-kwartier, in de Banckertstraat. Die plek is hem dierbaar. Hij heeft dan ook meegewerkt aan het boek "Zeehelden in de polder, vijftig jaar Zeeheldenbuurt" dat in 2004 verscheen om te vieren dat de Zeeheldenbuurt vijftig jaar bestond. Als Zeeheldenbuurter van het eerste uur vindt hij ook dat de woningen het niet verdienen afgebroken te worden. Als lid van het bewonerscomité behartigt hij de belangen van de buurt.

Op woensdagmiddag komt hij vaak langs in 't Oude Huis en kan dan iedereen vermaken met zijn mooie verhalen. Voor vragen over het Zoetermeer van toen kun je bij hem goed terecht. Nog niet zo lang geleden vertelde hij over de stadsmeisjes die in de tweede wereldoorlog in een fabriekje aan de Schinkelweg werkten. Zij namen het niet zo nauw met de zeden en Janus beschreef hun zomerse escapades in de vaart alsof het gisteren gebeurde!

Met ingang van dit jaar staat zijn naam niet meer in het colofon van 't Seghen Waert. In de jaren dat dit wel het geval was, heeft hij honderden mutaties in het adressenbestand van de vereniging aangebracht. De ledenadministrateur doet echter nog veel meer, want hij zorgt ook dat alle leden het verenigingsblad

MONDIAL MOVERS

HENNEKEN BV **Professionele verhuizers van huis uit**

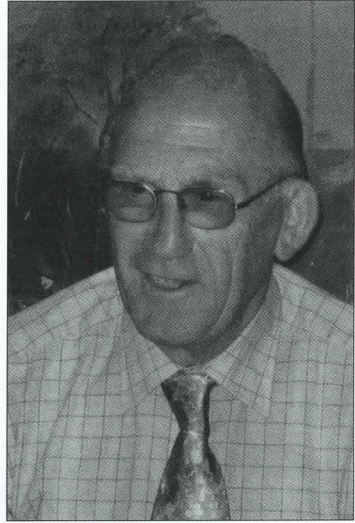
- * Particuliere verhuizingen
- * Kantoor- en bedrijfsverhuizingen
- * Nationale en internationale verhuizingen
- * Verhuiswinkel
- * Verwarmde en beveiligde inboedel-/archiefofslag

Goudstraat 51
2718 RD Zoetermeer
tel. + 31 (0)79-3611368
e-mail: info@henneken.nl
website: www.henneken.nl

 **ERKENDE
VERHUIZERS**

PPV

en de officiële mededelingen in de bus krijgen. Dat is geen sinecure, want je moet de zendingen verdelen over de vele bezorgers. Deze moet je ook laten weten wanneer 'de boekjes', zoals Janus ze noemt, kunnen worden opgehaald in het Oude Huis. Ook moeten er een paar honderd exemplaren voor verzending door de Post worden gereed gemaakt en weggebracht. En eens per jaar moeten er ruim 2000 acceptgirokaarten worden geprint en gesorteerd. Janus blijft natuurlijk nauw betrokken bij de activiteiten van het Historisch Genootschap, maar in het jaar waarin hij tachtig wordt, stopt hij met de administratie. Na zo vele jaren is een oprecht DANK JE WEL zeker op z'n plaats.

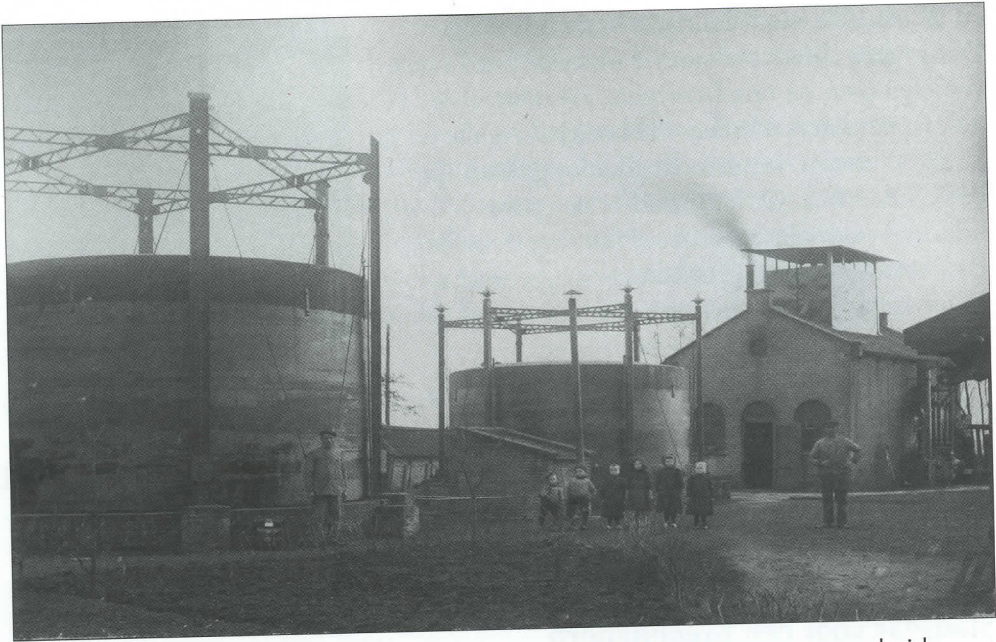
Janus Rademaker

Stadsgas voor een tweelingdorp

Jan van der Velde

Net zoals nu wordt het begin van de 20ste eeuw gekenmerkt door grote belangstelling voor andere vormen van energievoorziening. Deze belangstelling gaat aan het toen ongeveer 3000 inwoners tellende tweelingdorp Zoetermeer-Zegwaart niet voorbij. Met voortvarendheid wordt deze belangstelling omgezet in daden. Op 24 augustus 1906 besluiten de twee gemeentebesturen – Zoetermeer en Zegwaart zijn nog niet samengevoegd - in Zoetermeer een gasfabriek op te richten. Initiatiefnemers zijn de gemeenten zelf, waarbij Zoetermeer en vooral het college van burgemeester en wethouders daarvan, het voortouw neemt. Op 1 juli 1907 kan met de gaslevering worden begonnen. Opmerkelijk is de keuze van de basisgrondstof voor de fabricage van het gas. Het gas wordt gemaakt van aardolie: het zogenaamde petroleumgas. Meer bepaald gaat het om 'petroleumresidu, gestookt in een ijzeren retort, verhit met steenkolen en na reiniging verzameld in een drijvende gashouder van waar uit het gas door een ondergrondse leiding naar de gemeente wordt gevoerd. De reiniging heeft plaats zonder water zo dat verontreiniging door afvalwater niet kan plaatsvinden', aldus een gemeentelijke toelichting.

Het maken van stadsgas op basis van petroleum kan welhaast gezien worden als een unicum. De geschiedenis van de gasvoorziening in Nederland is een tweetal eeuwen oud en vóór de distributie van aardgas, vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw, vormde steenkool de basisgrondstof. Gedurende

De gashouders van de fabriek, een unieke foto, omstreeks 1910, met twee arbeiders en enkele buurtkinderen (foto M.J.A. van Leeuwen, Den Haag)

anderhalve eeuw draaide de gaswereld om steenkoolgas. Dat werd geproduceerd door kolen te verhitten en vervolgens, op vergelijkbare wijze, het vrijkomende gas te zuiveren en op te vangen in gashouders.

De vondsten van de in 1890 opgerichte 'NV Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot Exploitatie van Petroleumbronnen in Nederlandsch-Indië' (de 'Koninklijke') en de hoge verwachtingen daarvan zullen ongetwijfeld een rol hebben gespeeld bij de besluitvorming om gas op aardoliebasis te gaan produceren.

Een andere doorbraak in die dagen was de totstandkoming van de eerste elektrische spoorweg die van Rotterdam, via het aan Zoetermeer grenzende Pijnacker, naar Scheveningen liep: de Hofpleinlijn. De elektrische tractie was een geheel nieuwe ontwikkeling met als drijvende kracht de leverancier van de elektrische centrale de firma Siemens. De Duitse spoorwegen waren lang nog niet zo ver. Nu maakt de spoorlijn deel uit van Randstadrail en duizenden Zoetermeeders passeren dagelijks met Randstadrail het gebouwencomplex te Leidschendam-Voorburg, waar deze centrale voor het eerst operationeel werd. Tegen deze achtergrond van een veranderende energiewereld proberen burgemeester en wethouders in 1906 met een wervende circulaire het nuttige van het petroleumgas onder de aandacht van de bevolking te brengen. Het gas geeft 'prachtig licht' en is 'als kookgas en voor verwarming uitstekend te

gebruiken.' Verder was het ' bij een goede behandeling niet gevaarlijk of schadelijk'. 'Bovendien vervalt door gebruik van gas, het **vuile en onaangename schoonmaken, vullen, enz. van petroleumlampen en -toestellen**, het gas vereist **zeer weinig moeite** en geeft **bijna geen vuil**.¹⁾

Wat betreft de prijs laten B&W verder nog uitnodigend weten: 'Aangezien de gasfabriek van gemeentewege zal worden opgericht en geëxploiteerd niet met het **doel** om daarmee **geldelijk voordeel** te halen, doch uitsluitend om de ingezetenen op voordelige wijze de gelegenheid te openen tot **goede, gemakkelijke en weinig gevaarlijke verlichting** en tevens om van het gas gebruik te maken voor het **koken** en **tot verwarming**, zal het gemeentebestuur **niet** in gebreke blijven om, zodra dit als gevolg van **meerder gebruik** geschieden kan, de prijs van het gas te verlagen.'

Het plaatselijk geproduceerde petroleumgas was wel een stuk duurder dan het steenkoolgas dat in Den Haag werd geproduceerd. Maar dat was verklaarbaar aldus een opmerking van B&W 'omdat één m³ petroleumgas in lichtsterkte gelijk staat met vier m³ steenkoolgas'. Besloten wordt het gasfabriekje te vestigen ten zuidwesten van het dorp Zoetermeer op een terrein dat tot op dat moment werd gebruikt als tuingrond. Beoogd wordt een gashouderklok met een bruikbare inhoud van 60 m³, drijvende in een van steen gemetseld reservoir ter dikte van 1½ steen.

De ondergeteekende, wenscht voor het door hem bewoond wordende perceel wonende te, gebruik te maken van het door de gemeente Zoetermeer te leveren petroleumgas en wel:

voor de verlichting van vertrekken of lokalen;

voor gelegenheden om te koken of voor verwarming.

En wenscht ^{tevens} _{geen} gebruik te maken van de gelegenheid tot het kosteloos erlangen van buisleidingen en hulp bij het aanbrengen daarvan.

Alles op de voorwaarden en onder de verplichtingen als vermeld zijn in de circulaire van Burgemeester en Wethouders der gemeente Zoetermeer in dato 20 December 1906

Wordt verzocht dit biljet **ingevuld** en **ondertekend**,
inteleveren ter **Secretarie** der gemeente **Zoetermeer**,
vóór den **1sten Maart 1907**.

De reeds operationele gasfabriek te Voorburg stelt de 'Begrooting eener Petroleumgasfabriek voor de Gemeenten Zoetermeer en Zegwaart' op:

gashouder	<i>fl.</i> 2770,—
fabriek (werkplaats, zuiverhuis, toestellen)	6575,—
Gasleiding	8903,—
straatlantaarns 50 stuks van zink	450,—
palen; bijlevering van 20 lantaarnpalen Haagsch model	300,—
plaatsen van aansluitingen	300,—
Kolenopslagplaats van hout met gegolfd ijzeren dak	300,—
Totaal	19598,—
In potlood wordt nog toegevoegd; de kosten van de fitterwoning	2400,—
Totale kosten van het project	<i>fl.</i> 21998,—

Opmerkelijk in het bouwbestek van de fabriek is artikel 23: 'Indien de uitvoering van het werk of enig onderdeel daarvan wordt opgehouden door eene algemeene buiten deze aanbesteding ontstane werkstaking, zoo zal de opleveringstermijn van het werk met minstens zooveel dagen worden verlengd,

De Delftswallen in de jaren '60. De bungalows waren toen nog niet gebouwd (coll. HGOS)

als de werkstaking voortduurt.' Blijkbaar liggen op dat moment de spoorwegstakingen van 1903 nog vers in het geheugen. Ook toen ging vanwege milieuredenen de realisatie niet zonder protest. Het Rooms-Katholieke Kerkbestuur van de Heilige Nicolaas te Zoetermeer-Zegwaard tekent bezwaar aan bij de provincie. In een brief laat het bestuur weten 'bevreesd te zijn dat de fabriek, die op ± 80 meter van onze school zal worden opgericht, uit een hygiënisch oogpunt nadelig zal werken op kinderen en onderwijzend personeel ten gevolge van verspreiding van rook en geur'. Gedeputeerde Staten van de provincie Zuid-Holland zijn echter niet overtuigd van het bezwaar en stellen daarbij overigens fijntjes vast dat bij het burengesprek over de plannen 'niemand verschenen is'. De provincie besluit vergunning te verlenen en weerlegt het bezwaarschrift met de argumentatie 'dat echter bij eene gasfabriek als hier bedoeld waarbij het gehele proces van gasvorming zich in een doorlopend afgesloten buisleiding afspeelt, sterke rookvorming of reuk niet te duchten is en de ondervinding op andere plaatsen dan ook heeft geleerd dat dergelijke fabrieken geen ernstige hinder voor de omgeving opleveren.'

De provincie komt het kerkbestuur wel enigszins tegemoet door als één van de vier voorwaarden bij de vergunning te eisen 'dat het aflaten der retorten slechts mag plaats hebben buiten de schooltijden'.

Een andere onzekerheid over het nieuwe gas is te lezen in de Westlandsche Courant van 3 oktober 1908: 'Smaken de spijzen niet naar gas?' Het antwoord laat niets aan duidelijkheid te wensen over: 'Integendeel: de praktijk heeft bewezen dat de spijzen die op gas bereid zijn, beter smaken dan die welke op kolenvuren zijn geredgemaakt. Zeer natuurlijk: want gelijkmatiger verhitting als die door eene gasvlam, bestaat er niet. Vooral vleesspijzen zijn sappiger en smakelijker. Men stelt n.l. in 't begin het te braden vlees enige minuten aan de intensive hitte der volgeopende gasvlammen bloot, daardoor schroeit het vleesch toe en de sappen blijven erin.'

Blijkbaar slaan deze praktijkervaringen met het koken op gas en met de voorgespiegelde kwaliteit van het licht aan, want al in 1911 wordt vastgesteld dat, vanwege de vraag, de opslagcapaciteit moet worden vergroot. B&W van Zoetermeer wordt geadviseerd een flinke extra gashouder te plaatsen. In het advies wordt vastgesteld dat 'de 60 m³ binnen drie jaar al vrij spoedig te klein is gebleken'. Daarom wordt voorgesteld een gashouder van 110 m³ te plaatsen, waardoor de totale bergruimte op 170 m³ komt. 'Dat moet,' zo wordt er met positieve toekomstverwachtingen aan toegevoegd, 'voor 12 tot 15 jaar voldoende zijn'. De kosten van de extra gashouder worden begroot op f 3.590. Drie jaar later blijkt de toekomst veel somberder. De politieke spanningen tussen de belangrijkste landen in Europa zijn dermate hoog opgelopen, dat het

elkaar verklaren van de oorlog de enige uitweg blijkt te zijn. In de zomer van 1914 breekt de Eerste Wereldoorlog uit. Hoewel Nederland neutraal blijft, komt de overzeese bevoorrading steeds meer onder druk te staan. Petroleumresidu en steenkool zijn steeds moeilijker te verkrijgen. Vanwege de dure olie en de dure kolen besluit de gemeenteraad in 1916 de gasfabriek te ondersteunen met een subsidie van *f* 4000. Tevens worden de prijzen verhoogd naar *f* 0,50 per m³ voor kookgas en *f* 0,60 per m³ voor lichtgas. In 1907 bedroegen die respectievelijk 30 en 40 cent. De door Duitsland afgekondigde onbeperkte duikbootoorlog per 1 februari 1917 maakt de situatie alleen maar erger. Op 31 mei 1917 deelt de burgemeester aan de raad mede 'dat de commissie voor distributie van gasolie heeft toegewezen 20 vaten gasolie, waarmee twee weken moeten worden voldaan. Deze olie zal worden geleverd door de Petroleum Handelsmaatschappij te Amsterdam tegen *f* 20,— per 100 kg, inclusief vat, waarvoor *f* 2,- kan worden gerekend.' 'In 1907 bij de oprichting van de fabriek', zo voegt de burgemeester er nog aan toe, 'was de prijs *f* 5,50 per 100 kg.' Enige jaren na de opening van de fabriek was de prijs overigens nog gunstiger. Een leverancier schreef toen aan de burgemeester van Zoetermeer-Zegwaard: 'Ik hoop niet dat u mij bemoeialzuchtig zult vinden maar ik veroorloof mij uit oude relatie tot Uw gasfabriek even de vrijheid U opmerkzaam te maken, dat gasolie thans zeer goedkoop is. In het groot kunnen wij de olie belangrijk beneden de *f* 3,- per 100 kilo inkopen!'

Op dezelfde raadsvergadering in mei 1917 ziet de raad zich wederom gedwongen de prijzen te verhogen; kookgas gaat *f* 0,75 kosten en lichtgas *f* 1,-. De burgemeester heeft één lichtpuntje te melden: het voorstel van de gemeente Delft tot overneming van de gasfabriek en levering van elektriciteit. Delft was overigens niet de enige stad met belangstelling voor de energieproblematiek van Zoetermeer en Zegwaard. In 1916 had Leiden er al op gewezen dat 'zowel het gasbuizenet als het elektrische kabelnet van Leiden's fabrieken tot dichtbij deze gemeenten ligt.'

Het Zoetermeerse gemeentebestuur zoekt naarstig naar wegen om, zoals in de eigen notulen is verwoord, 'van deze ellende te worden verlost'. Vanwege de schaarste had de gemeente op 1 mei 1917 de fabriek al tijdelijk moeten stilleggen. Hetgeen tot 4 juni duurde: blijkbaar arriveerden op die dag de vaten toegewezen gasolie en kon weer twee weken lang petroleumgas worden geproduceerd.

Op 23 juni 1917 stelt de raad vast dat de gasolieprijs verder is opgelopen tot *f* 29,20 per 100 kg en dat daarom de leveringsprijzen per 1 juli wederom omhoog moeten naar *f* 1,— voor kookgas en *f* 1,25 voor lichtgas. De situatie is blijkbaar inmiddels zo nijpend dat de raad vaststelt 'dat de tijd om het bedrijf van de hand te doen thans zeer gunstig is'.

Om vervolgens met algemene stemmen te besluiten om op het Delftse voorstel in te gaan. Kort daarop verkoopt Zoetermeer, met toestemming van de provincie, de petroleumgasfabriek aan de gemeente Delft voor de som van f 18.000. De gemeente Delft ziet echter meer in elektriciteit. Er ligt reeds een hoogspanningskabel naar Pijnacker en van

De gasfitterswoning, op de nominatie voor de monumentenlijst maar ook voor de sloop (foto R. Bordewijk)

daaruit kunnen Zoetermeer en Zegwaard eenvoudig van stroom worden voorzien. In september 1917 wordt een overeenkomst met Delft gesloten en al op 4 december 1917 gaan alle lampjes als bij toverslag tegelijk aan. Het heugelijke feit wordt die avond in de raadszaal verder gevierd 'onder het genot van een glas wijn en een sigaar'.

Van het koken op gas is evenwel geen sprake meer en het zal tot twintig jaar na de Tweede Wereldoorlog duren voor dat er weer gas komt in de inmiddels samengevoegde dorpen. Wat opvalt in de periode 1906-1917 is de dadendrang van het gemeentebestuur. Vooral onder aanvoering van de toenmalige burgemeester C.L.J. Bos. Het huidige motto 'Zoetermeer, steeds ondernemend' is toen al zonder meer met voortvarendheid in de praktijk gebracht. Wat rest van het petroleumgasproject is de gasfitterwoning aan de Delftsewallen 15 en op de plek waar het fabriekscomplex heeft gestaan staan nu bungalows, omringd door weelderig stedelijk groen.

Noot:

1) Sleutelwoorden zijn in de circulaire vet gedrukt. Naar mag worden aangenomen een poging van B&W om de medeburger even enthousiast te maken.

Metaalbewerking

Maatwerk

Kwaliteit

Zekerheid

Ook voor particulieren

LC-
3015PQ

Industrieweg 21 Zoetermeer 079-3416341
mkz-metaalbewerking.nl info@mkz-metaalbewerking.nl

Bronnen:

- Ronald Grootveld, Energievoorziening in Zoetermeer en Zegwaard in het begin van de eeuw. In: Haagvaarder, Bulletin van de St. Haags Industrieel Erfgoed nr. 3, nov. 1994
- Gemeentearchief Zoetermeer: Archief Gemeentebestuur Zoetermeer 1813-1939, nrs. 942-948 en notulen gemeenteraad Zoetermeer 1916 en 1917.
- Jan van den Noort, De verrassende veelzijdige geschiedenis van overheidsbedrijven. Rotterdam 1992, webversie 2005.
- De geschiedenis op straat. Historisch Genootschap Oud Soetermeer, Zoetermeer 2006.
- Het Spoor; 150 jaar spoorwegen in Nederland. Meulenhoff, Amsterdam 1989.
- H.W. van den Doel, Het Rijk van Insulinde. Aeropagus, Vianen 1996.
- C. Smit, Nederland in de Eerste Wereldoorlog, deel 3 1917-1919. Wolters-Noordhoff, Groningen 1973.

Sprekend Verleden in gesprek met Frieda en Marianne Berger

C.J. de Graaf-van der Harst en E.W. van den Burg

Operatie Black Tulip

Nederland kwam ontredderd uit de Tweede Wereldoorlog: de bevolking in het westen had de laatste winter met hongersnood te kampen gehad, een deel van de industriële machines was naar Duitsland verscheept en de twee pijlers onder de economie, de handel met Duitsland en Oost-Indië, waren weggeslagen. Het gevoel van herwonnen vrijheid was groot, maar de haat richting de voormalige bezetter eiste compensatie van Duitsland in de vorm van geld en land. Ook moesten alle Duitsers het land uit. In totaal leefden hier 25.000 Duitsers die in drie groepen waren te verdelen: zij die zich vanaf mei 1940 hier als arbeidskracht en/of aanhanger van de nazi's hadden gevestigd, de vluchtelingen en dienstmeisjes die na 1933 waren binnengekomen en degenen die in de jaren 1920 de crisis in Duitsland waren ontvlucht. In die volgorde moesten ze alle 25.000 worden uitgezet. De geallieerden vreesden echter navolging door andere landen en het roer bij het Ministerie van Justitie ging een beetje om: alle Duitsers die zich netjes en vaderlandslievend hadden gedragen mochten blijven! De Vreemdelingendienst, Politieke Opsporingsdienst en lokale politie legden dossiers aan van alle Duitsers. Verdere druk van geallieerden en de kerken haalde weinig uit en de operatie ging onder de naam Black Tulip 11 september 1946 van start. Om onderduiken te voorkomen werden mensen 's nachts van hun bed gelicht en weggevoerd naar kampen aan de oostgrens, met Mariënbosch bij Nijmegen als grootste. Ze mochten vijftig kilo bagage en honderd gulden meenemen.

Frieda Berger

Het Nederlands Beheersinstituut verkocht als een soort schadevergoeding de rest van het huisraad. Het nachtelijke 'lichten' riep associaties op met Duitse razzia's en hulpverleners zagen dat de toestand in de kampen verre van

Marianne Berger

ideaal was. Langzaam groeide het verzet tegen de uitzettingen, vooral van de kerken. De bisschoppen kapittelden tot diens ongenoegen de katholieke minister van justitie. Uiteindelijk zette Justitie vanaf eind 1948 geen groepen meer uit en sloot zij de kampen. Per 26 juli 1951 werd de staat van oorlog beëindigd. Duitsland was geen vijand meer nadat in totaal 3691 mensen over de grens waren gezet.

Dit kon natuurlijk niet in ons sociale en vredelievende Zoetermeer gebeuren. Echter, de familie Berger heeft heel andere ervaringen! Operatie Black Tulip in de Molenstraat!

Het verhaal van Frieda en Marianne Berger

Op 21 mei dit jaar is het precies zestig jaar geleden dat er in de Molenstraat, voor het pand nummer 115 een vrachtauto stopte. In dit huis woonde onder andere als hoofdbewoner de familie Berger. Er was politie bij en de moeder en haar twee dochters kregen de opdracht nog even het hoognodige op te zoeken en maar in de auto te stappen als voorbereiding op uitzetting naar Duitsland. Om het waarom enigszins te kunnen begrijpen moet nog veel worden uitgelegd. Frieda en Marianne Berger hebben hun verhaal verteld en in de tijd dat de werkgroep Sprekend Verleden bestaat is het één van de aangrijpendste interviews geworden. Het interview is al enige jaren geleden gehouden en beschikbaar gesteld aan de redactie van het boek "Dorp in Oorlog, Zoetermeer 1940-1945". Daarin is ook een verkorte weergave opgenomen van wat de familie verder is overkomen. Omdat uitzetting van ongewenste vreemdelingen een onderdeel is van de huidige politiek, hebben we in overleg met de betrokkenen gemeend dat het goed is ook dit stukje menselijke geschiedenis te memoreren. Nog een andere reden is dat er, na de publicatie in het hiervoor genoemde boek, op een aantal wezenlijke vragen een antwoord is verkregen.

Waar komt de familie Berger vandaan?

‘Onze vader, Gerhard Berger, is op 16 september 1908 geboren te Essen in Duitsland. In 1930 is hij naar Holland gekomen. Er waren toen veel werklozen in Duitsland. Onze oma was een Nederlandse. Zij kwam uit Gendringen, dicht bij de grens. Zij had veel broers en andere familieleden die in Holland werkten en daardoor is mijn vader naar De Lier gekomen. Daar werkte een neef van hem, die heette Everts en die had een autobedrijf. Mijn vader ging nog regelmatig naar huis in Essen en daar ontmoette hij een meisje waarmee hij in 1931 is getrouwd. Zij hebben zich toen in De Lier gevestigd. Vanuit De Lier zijn wij in 1935 verhuisd naar Berkel en Rodenrijs. Wij hadden daar veel goede kennissen, in het bijzonder de familie Van der Spek. Zij hadden een groot gezin. De familie is in de oorlog getroffen door een bombardement, waarbij vier kinderen zijn omgekomen.

Daar zijn we toen heel erg van onder de indruk geweest. Zoon Wim is bij het bombardement gespaard, maar is later als verzetsman doodgeschoten. Wij hebben in Berkel gewoond tot 1938.

Mijn vader werkte toen bij de carrosseriefabriek van De Haan aan de Berkelseweg. In 1939 zijn we naar Zoetermeer verhuisd, naar de Molenstraat 115, vermoedelijk omdat de huur in Zoetermeer vijfenzeventig cent lager was. We kregen daar ook al gauw kennissen en goede burens, onder andere de families Molenaar en Lodewijk, en verder opoe De Wit, Cor Hendriks, die knecht was bij slager Van Aalst en zijn zus Annie.’

Het gezin Berger (coll. familie Berger)

Marianne Berger in de Dorpsstraat voor de fabriek van Brinkers (coll. familie Berger)

Onweer in mei

'In 1940 brak de oorlog uit. 's Morgens aan het ontbijt zei mijn vader: 'Doe de ramen dicht want het onweert.' Maar mijn moeder zei: "Onweer in mei, dat lijkt mij sterk!" We hoorden opeens een drukte op straat en mijn vader zei: 'Het is oorlog.' Maar hij ging toch weer normaal aan het werk. Onze vader werd in 1942 voor Duitse militaire dienst opgeroepen. Hij had het geluk dat hij in Nederland kon blijven. Hij moest naar Rotterdam. Daar had hij zijn best voor gedaan, om zo dicht mogelijk bij zijn gezin te blijven. Hij was bij het Luftschutzkommando. Daar deed hij eigenlijk kantoorwerk. Later kwam er bericht dat hij naar Duitsland moest. Hij was namelijk niet alleen carrosseriebouwer, maar hij had in de avonduren bruggenbouw gestudeerd. Hij is toen als "pionier", d.w.z. bruggenbouwer te werk gesteld in Höxter aan de Weber. Hij was in die tijd vreselijk mager. Toen hij met verlof kwam zag

hij er slecht uit, ik heb daar nog een foto van. Hij werd opgenomen in een Lazaret in Duitsland met een maagzweer. Daarna kwam hij nog regelmatig met verlof.'

Gerhard de alleskunner

'Zodra hij thuis was ging dikwijls de bel en dan kwam bijvoorbeeld de loodgieter, ik meen Rademaker, vragen of mijn vader hem alsjeblieft wilde helpen. 'Ik zit toch zo om je verlegen', zei hij dan. Want mijn vader stond bekend als iemand die voor iedereen klaar stond om te helpen. Als er in de buurt bijvoorbeeld een radio stuk was kwamen ze altijd naar hem toe en hij repareerde die dan. Ja, iedereen was op hem gesteld.'

De overplaatsing

'Het was zo rond 1943, hij had het eerst nog voor ons stilgehouden, toen hij vertelde dat hij overgeplaatst werd naar Osnabrück, waar hij tot ongeveer mei 1944 is geweest. Daarna moest hij naar Polen. Ik weet nog dat we bij de familie Van der Spek op bezoek waren en dat Wim tegen hem zei: 'Berger, man, blijf toch hier, je moet onderduiken, de oorlog is nu bijna afgelopen.' Maar ik hoorde mijn vader zeggen, (ik was in de achterkamer): 'Nee Wim, dat kan ik

niet doen, als ik onderduik weten ze mijn gezin te vinden.’ Hij wist precies wat er aan de hand was en dan zouden wij ook moeten onderduiken. Hij is toen voor de laatste keer thuis geweest met verlof. Al gauw, toen vader naar Polen was vertrokken, begon de invasie in Normandië en daarna hebben we jarenlang niets van hem gehoord. Hij bleek in Russische krijgsgevangenschap terecht te zijn gekomen. Daar hebben we ook nog een foto van. Die heb ik door toeval gekregen van een jongeman uit Essen, een zekere Paul, die samen met hem in het Russische kamp was. Ik was ontzettend blij met die foto. Ik geloofde het eerst niet, maar ik herkende vader toch direct.’

De overval en het kamp Mariënbosch

‘Drie jaar na de oorlog, op vrijdag 21 mei 1948 stond er op een ochtend plotseling een politiewagen voor de deur. Wij wisten van niets, we waren niet van tevoren geïnformeerd. Ik stond klaar om naar mijn werk te gaan in Voorburg, maar ik mocht niet weg. Moeder lag nog in bed. Zij schrok en vroeg wat er aan de hand was. Zij dacht dat ik iets had uitgehaald, maar ik zei dat de politie haar wilde spreken. Toen ze hoorde dat we mee moesten begon zij te huilen. Ik wilde naar mijn werk en Marianne moest naar school. Zij kwam de politie tegen in de poort toen ze naar school ging. Nee, we wisten helemaal niets. Er werd helemaal niets gezegd. We moesten in die auto stappen en weg. Ik werkte toen in Voorburg. Ik werkte al vanaf mijn elfde jaar, want sinds 1944 kregen wij geen geld meer. Voor die tijd kreeg mijn moeder altijd een cheque

De klas van de R.K. meisjesschool. Op de achterste rij staat Frieda Berger, derde van links met strik (coll. familie Berger)

die zij op het postkantoor kon verzilveren, maar in 1944 hield dat op. Mijn moeder en ik gingen allebei uit werken en Marianne schooierde thuis. Ik ging 's morgens vroeg om vier uur erwten plukken bij boer Kalisvaart bij de watertoren. Wij hebben ook appels geschild. Ik heb ook op de Bleiswijkseweg bij petroleumboer Van Reeuwijk gewerkt in de huishouding. Ik had niets geleerd, al wilde ik dat erg graag. Ik was al aangemeld bij de Huishoudschool in Voorburg, maar ik moest werken. We moesten in leven zien te blijven.

Nu weer terug naar 21 mei 1948. We mochten alleen het hoognodige meenemen. We stopten wat spulletjes in een oude jute zak en voor ieder een stoel om op te zitten in de vrachtwagen die ons meenam. We zijn toen naar kamp Mariënbosch bij Nijmegen gebracht. We werden alle drie in een andere barak geplaatst, moeder bij volwassenen, Marianne bij kleine kinderen en ik bij jonge vrouwen. Ik heb daar ook gewerkt bij degenen die de leiding hadden. Dat waren hele lieve mensen. Ik heb onze achtergrond aan hen verteld. Wij werden goed behandeld. Ze keken niet op ons neer omdat we Duitsers waren. Toen wij weggingen zeiden zij: 'Het spijt ons, maar we konden echt niets voor jullie doen, we hebben het wel geprobeerd, maar jullie moeten naar Duitsland.' Voor het werk dat ik daar verricht heb kreeg ik nog een paar mooie rode schoenen, want ze mochten mij geen geld geven. Daaraan kon je zien dat er toch goede mensen waren die geen hekel aan ons hadden. Zij merkten wel dat we geen echte Duitsers waren. We konden niet eens Duits spreken.

Het gezelligste eetcafé van het Stadshart!

7 dagen per week geopend voor lunch en diner.

**Maar ook om te genieten van
een goed glas wijn of bier.**

**Bijvoorbeeld voor of na
een bezoek aan theater of bioscoop**

Waar je oude vrienden hebt en nieuwe vrienden maakt!

**Oostwaarts 4
Stadshart Zoetermeer
079- 346 31 41**

**www.theoldpal.nl
info@theoldpal.nl**

Gerhard Berger, als pionier te werk gesteld in Höxter
(coll. familie Berger)

Onze moeder had in mei 1945 ook een paar dagen vastgezet in de School met den Bijbel in de Dorpsstraat en ik weet nog dat ik 's morgens op de trap zat te huilen, 'ze hebben mijn moeder meegenomen', en ik dacht, 'die komt nooit meer terug.' Maar meneer Lodewijk, die aan de overkant woonde, zei: 'Frieda, ik beloof je, je moeder komt weer naar huis terug, daar zorg ik voor.' En dat gebeurde ook. Wij dachten nu is het afgelopen en voorbij.

Iedereen zegt altijd: hoe is het toch mogelijk dat jullie in 1948 nog zijn opgepakt, zolang na de oorlog. Het was nog te begrijpen als dit in 1946 was gebeurd, maar 1948, dat is wat

ons jarenlang op ons hart ligt: waarom en waarom zo laat!

De deportatie

'In Mariënbosch zijn we tot augustus 1948 gebleven. Eén keer per week kwamen er vrachtwagens en dan werden er namen afgeroepen van een lijst, maar iedere keer waren wij er niet bij. Maar we hadden steeds hoop dat het kamp beëindigd zou worden en wij naar huis terug konden. Het was ten slotte 1948, je weet maar nooit. Maar op het laatst kwam zo'n vrachtwagen terug uit Duitsland om weer mensen op te halen. Er waren een paar mannen die tegen mijn moeder zeiden: 'Je moet niet zeggen dat je familie in Essen woont, maar achter de grens in het Russische deel, daar sturen ze je niet naar toe.' Maar mijn moeder was bang dat ze met haar kinderen in het Russische deel zou rondzwerven. Dus zei ze toch maar dat de familie in Essen woonde. Wij waren de laatsten die naar Duitsland zijn afgevoerd. Daarna is het kamp gesloten en degenen die er nog woonden konden naar hun eigen woning terugkeren en hebben al hun bezittingen weer teruggekregen. Ja, wij hebben pech gehad dat wij als laatsten zijn weggevoerd.

Wij zijn met vrachtwagens naar Kleef gebracht en hebben nog dagenlang rondgezeuld. We hebben nog ergens op het stro geslapen en we zaten onder de luizen. De treinen waarmee we moesten reizen zaten vol vluchtelingen overal vandaan, uit Polen, Oost-Pruisen enzovoort. Ten slotte zijn we in Essen aangekomen, bij mijn oma. Wij hebben eerst bij haar gewoond. Ik ontmoette daar mijn man en wij zijn toen al snel getrouwd. Marianne kwam bij een oom en tante in huis. Die hebben haar slecht behandeld. Zij hadden zelf geen kinderen.'

Gerhard Berger (tweede rij geheel rechts) in Russische krijgsgevangenschap. Vooraan een bewaker in burger (col. familie Berger)

Vader komt thuis en hoe het verder ging

‘Eind 1948 kwam er onverwacht een brief uit Rusland van mijn vader vanuit het krijgsgevangenenkamp. Die brief heeft overal rondgeslingerd voordat hij bij ons terechtkwam. Daarin stond dat hij naar huis kwam, maar toen duurde het nog een jaar. We gingen steeds naar het station, maar elke keer was hij er niet bij.

In 1949 kregen we bericht dat mijn vader uit krijgsgevangenschap was ontslagen. Hij kwam ziek thuis in Essen. We hebben hem terug gezien maar niet in leuke omstandigheden. Onze moeder was inmiddels terug naar Nederland. Zij had vader vijf jaar niet gezien, maar was nog niet gescheiden. En wij vermoedden dat oma nog gedacht heeft dat het gezin misschien toch bij elkaar zou komen. Maar dat gebeurde niet. Moeder is later hertrouwd met een vriend die zij in Nederland had leren kennen. Vader heeft niet overwogen om naar Zoetermeer terug te gaan, daar had hij de moed niet voor. Zijn vrouw had immers een andere man. In het ziekenhuis zeiden ze: ‘hij heeft geen levensmoed meer. Hij wil niet blijven leven.’ Ik heb één keer klagend gezegd: ‘het is zo erg koud buiten en nu moet ik door de kou naar de trein.’ Toen zei pa: ‘weet je wat koud is, als je met je haren aan de muur vastvriest!’ Verder heeft hij nooit over het kamp gesproken. Hij heeft nog wel een paar jaar gewerkt bij de Hütte, in Nederland noem je dat de Hoogovens. Vader is ook hertrouwd, in 1954, maar hij had zoveel meegemaakt in Rusland. Hij was heel mager en ziek en in 1956 is hij overleden. Zevenenveertig jaar was hij, maar hij zag eruit als iemand van zestig.

Onze ouders hebben elkaar niet meer teruggezien. Het werd een papieren scheiding, zonder persoonlijk contact. Alles bij elkaar hebben Marianne en ik geen jeugd gehad. Ik ben in Duitsland gebleven en ben er getrouwd. Toen pa is overleden is Marianne naar Holland gegaan, naar onze moeder in Den Haag.'

Hoe het Marianne is vergaan

'Bij mijn moeder ging het helaas ook niet goed. Toen wij na het kamp bij onze oma in Essen kwamen is zij al heel gauw naar Holland vertrokken. Toen ik vanuit Nederland naar Duitsland ging sprak ik geen woord Duits, maar toen ik weer naar Holland ging als achttienjarige kon ik geen Nederlands meer spreken, geen woord. In Nederland ben ik op een fabriek gaan werken, bij dat werk hoefde ik niet te praten. Ik leerde toch wel weer snel Nederlands. Later ben ik in een hoedenzaak gaan werken en daarna in een lingeriezaak in Den Haag. Toen ik negentien was leerde ik mijn man kennen en twee jaar later zijn we getrouwd. Wij hebben eerst in Den Haag gewoond aan de Oostduinlaan. Daar had mijn schoonvader een sigarenzaak, daar heb ik ook gewerkt. Mijn man werkte in Voorschoten als servicemonteur van wegenbouwmachines. Onze twee kinderen zijn daar geboren, een zoon en een dochter. Toen ik dertig was zijn we verhuisd naar Moerkapelle. Maar de vraag blijft: wie heeft ons huis leeggehaald? Hebben ze dan het recht je eruit te gooien en zomaar op een wagen te zetten. Nu zou je zeggen: 'wat krijgen we nou, laat u eerst maar uw legitimatiebewijs zien. Wie bent u?' Het is toch ongelooflijk! Tot op de dag van vandaag is er geen verklaring voor te geven. De meubels zijn opgehaald en naar Leiden gebracht. Wij hebben daar nooit iets van teruggezien. En mijn vader heeft toch zoveel jaar in Holland gewerkt en belasting betaald en dan alles zomaar weg!'

De balans opgemaakt

Na het interview en de publicatie in het boek "Dorp in Oorlog" waren Frieda en Marianne opgelucht. Zij hadden hun verhaal kunnen vertellen en er was belangstelling en begrip voor. Na die tijd waren er nog enige ontwikkelingen. Door tussenkomst van de toenmalige fractievoorzitter van het CDA, Mr J. De Hoop Scheffer kwamen zij in het bezit

Frieda en Marianne Berger in 1948 in Zoetermeer op de zondag voordat zij zouden worden weggevoerd (coll. familie Berger)

van een lijvig rapport, geheel gewijd aan de uitzetting van Duitsers in de jaren na de Tweede Wereldoorlog. Verder hebben zij inzage gekregen in hun dossier van De Politieke Opsporingsdienst. Hierdoor is hen veel duidelijk geworden. Onder andere dat zij niet zijn uitgezet omdat zij werden beticht van Nazi-sympathieën. Zij hebben ook begrepen dat hun uitzetting een gevolg is geweest van een wetgeving die inhield dat alle 25.000 Duitsers die in Nederland verbleven volgens voorgeschreven procedures zouden moeten worden uitgezet. Ook dat hun moeder nimmer toegegeven heeft aan de druk van Duitse autoriteiten dat zij lid moest worden van de Partij of aan het dringende advies om haar kinderen een Duitse opvoeding te geven. Een grote geruststelling was verder dat moeder werd gekwalificeerd als een "goede Duitse" tegen wie er politiek niets bezwarends aan te voeren was. Vallende onder eerdergenoemde wetgeving moest ze met haar twee dochters toch het land uit. Zij weten nu ook dat de hele inboedel, inclusief alle persoonlijke herinneringen, zoals familiefoto's en poëziealbums is geconfisqueerd en verkocht en dat de opbrengst moest dienen als een bijdrage voor het verblijf in kamp Mariënbosch. De toegestane vijftig kilo bagage en honderd gulden is die ochtend niet meegegaan de vrachtauto op; zoveel geld hadden ze ook niet. Niet alle vragen zijn beantwoord, maar met alle kennis van nu is er mee te leven.

In het interview klonk meerdere malen de verzuchting: 'Wij hebben geen jeugd gehad!' Frieda en Marianne, allebei gelukkig getrouwd met respectievelijk

ARTOTHEEK

'DE VLAMING'

Verhuur

beeldende

kunst

Voor bedrijven en particulieren

Vlamingstraat 2a
2712 BZ Zoetermeer
Telefoon 079 3169551

Hans-Günter Nahrgang en Piet Buitelaar hebben de gelegenheid gekregen om een gezin te stichten en hun kinderen wèl een gelukkige jeugd te bezorgen.

Verder lezen en kijken:

- Bogaarts, M.D., Weg met de moffen; de uitwijzing van Duitse ongewenste vreemdelingen uit Nederland na 1945, in: Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden 96-2 (1981) 334-351.

- www.geschiedenis.vpro.nl . Zoek op Black Tulip, de televisie-uitzending Andere Tijden van 13 september 2005; een verhaal over deze operatie in tekst en beeld.

Gevelsteen 'T Huis te Palensteyn'

Ton Vermeulen

Achtentwintig jaar geleden verrees aan de westzijde van de wijk Palenstein een wonder van nieuwbouw, geheel en al bestemd voor bejaarden zoals dat toen heette. Het complex met hofjes en terugspringende bouwlagen kreeg de naam Schoutenhoek. Maar nog meer mensen kennen het onder de naam Huis te Palenstein naar de gevelsteen boven de zuidelijke ingang.

Die gevelsteen is echter veel ouder dan 1971 en hoort daar eigenlijk niet thuis. Hoewel, wellicht kan nog gezegd worden dat de grote tuin van het echte Huis te Palenstein net reikte tot de huidige plaats van de gevelsteen. Het Huis zelf stond immers sinds het einde van de 18de eeuw op de terp van de Dorpsstraat, nadat ambachtsheer Cornelis Osy het kasteel of beter gezegd versterkte huis met dezelfde naam had laten slopen.

Het Huis, of de Plaats zoals de Zoetermeerders het noemden, had een middendeel en twee vleugels, een verdieping en een zolder met hoog pannendak. Al met al voor de Dorpsstraat een imposant gebouw van ongeveer dertig bij tien meter.

De zakelijke belangen van de familie Osy lagen echter steeds meer in België dan in de buurt van Zoetermeer en in 1887 werd het Huis voor afbraak verkocht. Een deel werd door Bernardus Brinkers gekocht, die een deel van het gebouw als beginnend boterhandelaar wel als pakhuis kon gebruiken. In de loop der jaren werd het verbouwd, verschenen andere panden ernaast en raakte de oorsprong enigszins in de vergetelheid, op één detail na: de steen waarop stond: 't Huis te Palensteyn bleef al die tijd in de gevel zitten.

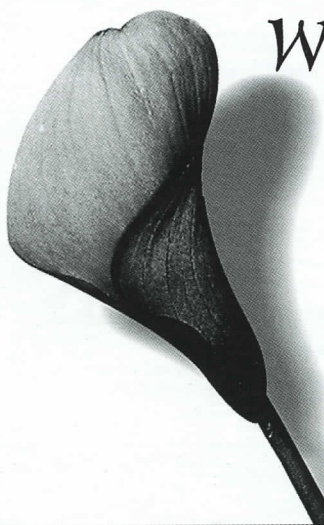
Eind jaren 1960 verhuisde Brinkers Margarinefabrieken naar de Bleiswijkseweg en de oude panden werden in 1970 gesloopt, tezamen met het laatste restje van het Huis. De gevelsteen werd echter gered en verhuisde naar de Schoutenhoek. De sloophamer gaat echter weer zwaaien, ditmaal voor de Schoutenhoek.

Van diverse zijden werd ons genootschap er op gewezen dat de gevelsteen gered moest worden, zowel door bewoners, zorgverleners als gemeente en woningbouwvereniging Vidomes.

De laatste besloot de gevelsteen aan ons te schenken. Tijdens het grote afscheidsfeest voor de bewoners droegen wethouder F. Muijzers en directeur H. Michels van Vidomes symbolisch de steen aan ons over terwijl honderden ballonnen de lucht ingingen. Binnenkort zal de sloop van het complex beginnen en als genootschap hopen wij tegen die tijd een mooie plek in het midden van de Dorpsstraat te hebben gevonden. Dan komt 'T Huis te Palensteyn' weer echt thuis!

Ton Vermeulen en Fred van Puffelen namen de steen officieel in ontvangst

Wij adviseren

Creëren...

**Bloembinderij
De Nobel**

Dorpsstraat 86k
2712 AM Zoetermeer
Telefoon (079) 316 93 11

De adverteerders en de hierna genoemde bedrijven maken het met hun financiële steun mede mogelijk dit blad uit te geven.

Van As Makelaardij bv

Eerste Stationsstr. 61, tel. (079) 316 44 45

Dranken/Wijnhandel Boonekamp

Dorpsstraat 130, tel. (079) 316 38 02

Bouwmarkt De Bouwhof

Edisonstraat 88, tel. (079) 331 07 00

Cammeraat IJzerwaren

Eerste Stationsstr. 48, tel. (079) 316 37 31

Carrosseriefabriek Joost Lamboo bv

Koperstraat 40, tel. (079) 363 44 44

Het Fluitschip historisch onderzoeksen adviesbureau, tel. (079) 316 78 46

Henneken Radio en TV

Den Hoorn 7, tel. (079) 316 24 90

Linhout Foto Video

Dorpsstraat 68, tel. (079) 316 30 84

Roos Kantoorboekhandel

Dorpsstraat 155, tel. (079) 316 35 80

Rové Licht & Sfeer Eerste Stationsstr. 3
tel. (079) 316 64 88

Schoenen Van Veen

Dorpsstraat 83, tel. (079) 316 31 65

Personenvervoer Van der Slik

Blauwroodlaan 296, tel. (079) 361 61 61

Bode Scholten BV

Fokkerstraat 9, tel. (079) 343 50 00

Uw huis verkopen?

Duidelijk, Helder, Betrouwbaar!

van Brero & Breugem

NVM REGISTER MAKELAARS - TAXATEURS

Dorpsstraat 14 (naast het Nicolaasplein) 2712 AK Zoetermeer

tel.: 079-3160061 fax: 079-3160026

e-mail: info@vanbrero-breugem.nl internet: www.vanbrero-breugem.nl

Gratis waardebepaling! Bel 079 - 3160061

Outdoorspecialist Van Herwijnen

Dorpsstraat 66 anno 1908

berg/wandelschoenen
kampeerartikelen
schietsport
dartsport

dump
van Herwijnen
SINDS 1891

tenten
klimsport
vrijtijdskleding
campingaz dealer

Dorpsstraat 66 - Zoetermeer - Telefoon (079) 316 35 51 - www.herwijnenzoetermeer.nl